

O'ZBEK TILIDA QO'SHMA GAPLARNING PROPOZITIV TADQIQI.

Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti O'zbek va rus filologiyasi kafedrasida o'qituvchi-stajyori Otaxonova Gulshirinoy Kanaxatovna

Annotatsiya: Qo'shma gaplar tilning tuzilishi va murakkabligida hal qiluvchi rol o'ynaydi, bu esa ma'ruzachilarga bir gap ichida bir nechta fikr va munosabatlarni etkazish imkonini beradi. O'zbek tili kontekstida qo'shma gaplarni o'rganish ushbu murakkab lingvistik tuzilmalarning sintaktik va semantik xususiyatlari haqida qimmatli fikrlarni beradi. Ushbu maqolada o'zbek tilidagi qo'shma gaplarning taklifli o'rganilishi, bir nechta gapning birikish yo'llari, yaxlit va mazmunli nutq yaratish yo'llari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: qo'shma gaplar, gap bo'laklari, qo'shma gaplar, nutq, tilshunos, mantiq, bog'lovchilar.

Аннотация: Союзы играют решающую роль в структуре и сложности языка, позволяя говорящим передавать множество идей и отношений в одном предложении. Изучение сложных предложений в контексте узбекского языка дает ценную информацию о синтаксических и семантических свойствах этих сложных языковых структур. В данной статье изучаются предлагаемые исследования сложных предложений в узбекском языке, способы соединения нескольких предложений, способы создания связной и осмысленной речи.

Ключевые слова: союзы, предложения, союзы, дискурс, лингвист, логика, союзы.

Abstract: Conjunctions play a crucial role in the structure and complexity of language, allowing speakers to convey multiple ideas and attitudes within a single sentence. The study of compound sentences in the context of the Uzbek language provides valuable insights into the syntactic and semantic properties of these complex linguistic structures. In this article, a suggested study of compound sentences in the Uzbek language, ways of combining several sentences, and ways of creating a coherent and meaningful speech are studied.

Key words: conjunctions, clauses, conjunctions, discourse, linguist, logic, conjunctions.

KIRISH.

Qo'shma gap — tuzilishiga ko'ra sodda gapga o'xshash ikki va undan ortiq predikativ birlikning intonatsiya va mazmun jihatidan bir butunlik hosil etishi bilan yuzaga keluvchi gap; gapning struktural jihatdan alohida bir turi. Qo'shma gap tuzilishi va qurilish materialiga ko'ra sodda gapdan farq qiladi. Sodda gapning qurilish materiali so'z yoki so'z birikmalari bo'lsa. Qo'shma gapning qurilish materiali sodda gaplardir.

Sodda gap bitta predikativ asosdan, qo'shma gap esa ikki va undan ortiq predikativ asosdan tashkil topadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

O'zbek tilidagi qo'shma gaplarni o'rganish chindan ham lingvistik ifodaning murakkabligi va boyligini anglash uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Murakkab jumlar ma'ruzachilarga bir nechta g'oyalar va munosabatlarni bitta jumla ichida etkazish imkonini beradi, bu esa tildan foydalanishning moslashuvchanligi va nozikligini namoyish etadi. Tadqiqotchilar qo'shma gaplarning sintaktik va semantik xususiyatlarini o'rganib, o'zbek tilidagi nutq va muloqotning nozik tomonlarini ochib beradi. Qo'shma gaplar tarkibidagi muvofiqlashtirish, bo'ysunish, sabab, qarama-qarshilik va yondashuv kabi semantik munosabatlar nutqning asosiy mantiqiyli va ma'nosi haqida qimmatli fikrlarni beradi. Bu munosabatlarni anglash g'oyalarning o'zbek tilida qanday bog'lanishi va yetkazilishi haqidagi tushunchamizni oshiradi. Qolaversa, qo'shma gaplarda uchraydigan sintaktik murakkablik, koordinatsiya qoliplari o'zbek tilining rang-barangligi va nafosatini ko'rsatadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Tadqiqotchilar qo'shma gaplarda qo'llanilgan turli tuzilish va qo'shma gaplarni chuqur o'rganish orqali o'zbek tili grammatikasi va sintaksisining nozik tomonlarini ochib, tilning murakkab tomonlarini chuqurroq anglashga hissa qo'shadi. O'zbek tilidagi qo'shma gaplarni o'rganishning ma'nosi tilni o'rgatish va tadqiq qilishga ham taalluqlidir. O'qituvchilar murakkab gap tuzilmalarini qo'llash bo'yicha o'quvchilarning malakasini oshiradigan samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqish uchun qo'shma gaplarni tahlil qilishdan foydalanishlari mumkin. Tadqiqotchilar esa o'zbek tili va muloqot amaliyoti haqidagi bilimlarimizni kengaytirib, nutq tahlili, tarjimashunoslik va hisoblash tilshunosligida qo'shma gaplarning rolini o'rganishlari mumkin. O'zbek tilidagi qo'shma gaplarning taklifiy tadqiqi lisoniy tuzilish va ma'no murakkabliklarini har tomonlama ko'rib chiqish imkonini beradi. Tadqiqotchilar qo'shma gaplarning sintaktik va semantik xususiyatlarini o'rganib, o'zbek nutqining zamiridagi mantiq va murakkabliklarni yoritadi.

O'zbek tilida qo'shma gaplar ikki yoki undan ortiq mustaqil gapning birikishi orqali tuziladi, ularning har biri alohida gap yoki fikrni ifodalaydi. Bu gaplar gaplar orasidagi munosabatni o'rnatish uchun "va" (va), "yoki" (yoki) yoki "lekin" (lekin) kabi muvofiqlashtiruvchi bog'lovchilar yordamida bir-biriga bog'langan. Qo'shma gapdagi bo'laklarning tuzilishi va tartibi turlicha bo'lishi mumkin, bu esa ma'lumotni etkazishda moslashuvchanlik va noziklikni ta'minlaydi. O'zbek tilidagi qo'shma gaplarni o'rganish gap ichidagi gaplar orasidagi semantik munosabatlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu munosabatlarni har xil turlarga bo'lish mumkin, jumladan, muvofiqlashtirish, bo'ysunish, sabab, qarama-qarshilik va yondoshuv. Bu semantik munosabatlar qo'shma gaplarda qanday namoyon bo'lishini o'rganib, tilshunoslar

nutqning asosiy ma'nosi va mantiqini chuqurroq tushunishlari mumkin. O'zbek tilidagi qo'shma gaplar tilning rang-barangligi va boyligini aks ettiruvchi bir qator sintaktik tuzilma va koordinatsiya qoliplarini namoyon etadi. Qo'shma gapdagi bo'laklarning muvofiqlashtirilishi simmetrik yoki assimetrik bo'lishi mumkin, turli bog'lovchilar takliflar orasidagi aniq munosabatlarni bildiradi. Qo'shma gaplarning sintaktik murakkabligini anglash o'zbek tili grammatikasi va sintaksisining nozik tomonlarini ochish uchun zarurdir. O'zbek tilidagi qo'shma gaplarni taklifli o'rganish til o'rgatish va tadqiq etishda katta ahamiyatga ega. Qo'shma gaplarning tuzilishi va semantikasini tahlil qilish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning murakkab gap tuzilmalaridan foydalanish malakasini oshirish uchun samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishlari mumkin. Bundan tashqari, tadqiqotchilar o'zbek tili va muloqotini kengroq tushunishga hissa qo'shib, nutq tahlili, tarjimashunoslik va kompyuter lingvistikasida qo'shma gaplarning rolini o'rganishlari mumkin.

XULOSA.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'zbek tilidagi qo'shma gaplarning taklifiy tadqiqi lingvistik tuzilish va ma'no murakkabliklari haqida ajoyib tasavvur beradi. Qo'shma gaplarning sintaktik va semantik xususiyatlarini chuqur o'rganish orqali tadqiqotchilar o'zbek nutqining zamirida yotgan mantiq va murakkablikni ochib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. G'ulomov.A, Asqarova M. Hozirgi o'zbek adabiy tili.- T.,1997 yil
2. Norimova.A, Maxmudov N .O'zbek tilining sintaktikasi.-T.1999 yil.
3. Matyuziyev A. O'zbek tilidagi ayrim ergashtiruvchi bog'lovchilarning tarixiga doir; O'zbek tili va adabiyoti,1998 yil,1-son.
4. Uktamovna, M. M. (2023). O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA EPITETNING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI. OBRAZLI EPITETLAR. MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH, 2(23), 439-444.
5. Mamadjanova, M. (2023). ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF EPITHET. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(10), 89-91.
6. Uktamovna, M. M. (2022). EPITETNING LINGVISTIK TABIATI. IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMYIY JURNALI, 2(8), 26-30.
7. Uktamovna, M. M. (2023). TRANSFERRED EPITHET IN ENGLISH LANGUAGE. Научный Фокус, 1(1), 921-92